

PODÍL SVAZU ČESKÝCH NOVINÁŘŮ NA USTAVENÍ VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDIA ŽURNALISTIKY V LETECH 1945–1948

Jan Cebe

Studie vznikla v rámci řešení projektu GAČR P410/12/2290 Česká média v letech 1945–1948.

The Participation of Czech Journalists on Establishing Higher Education of Journalism in 1945-1948

Abstract: The paper discusses the activity of the Union of Czech Journalists in the establishment of the first postwar school offering higher education for journalists in Czechoslovakia. It was a dream of many journalists already in the First Republic. Revolutionary changes after May 1945 and the need to accommodate the large number of students who did not have the option to terminate the university education, and sometimes even secondary education, created pressure on the post-war Czechoslovakia higher education system. The establishment of a new High School of the Political and Social Sciences should help alleviate this pressure. The Union of Czech Journalists with the founding of the school was closely linked to its creation. Linkage between the two institutions was reflected in the composition of the teaching staff. Many officials from the leadership of the Union at the school taught, some got a proper chair.

Although in the minds of the school founders was to create a space where there was a free discussion of different political and ideological opinions, the development of this idea soon made an impossible ideal. The school became the subject of criticism from non-communist political parties. The series of lectures became more communist agitation for the program. Purification of the school from the "reactionary" elements in February 1948 did not find any significant resistance to the students, on the contrary. Students actively excluded non-Communist teachers. Their place was then replaced by Communists or their sympathizers. Longtime high school dream of educating young journalists in the environment of free exchange of political views, so finally dissipated.

Keywords: Union of Czech Journalists, media, education, journalism, High School of the Political and Social Sciences, February 1948

Výchova mladých novinářů „nezatížených“ nešvary první republiky a let následujících, kteří budou pracovat ve prospěch nové, lidově demokratické společnosti, patřila mezi důležité body budování poválečné koncepce médií, jak ji již v období okupace formovala skupina novinářů kolem Františka Bauera. Stejně jako v případě zákona o tisku se ani zde však nejednalo o nápad zcela nový. Touha novinářů mít vlastní vysokou školu, na níž by byl obor vyučován, byla zřejmá již v období první republiky. V omezené míře bylo možné novinářství prostřednictvím bloku několika předmětů studovat na *Svobodné škole politických nauk* (SSPN). Tato škola byla rozdělena na oddělení obecné a novinářské. Fungovala od roku 1928 do roku 1939, nabízela však pouze studium dvouleté a nejednalo se tak o plnohodnotné vysokoškolské vzdělání. Navíc škola již od roku 1933 fungovala v jakémsi nastaveném čase, neboť v tomto roce se úsporná komise stran vládní koalice školu, spolu s mnoha dalšími vzdělávacími ústavami, rozhodla zrušit. Studium oborů, které tato škola nabízela, však zaniknout nemělo.

V prosinci 1936 podali koaliční poslanci v poslanecké sněmovně návrh na zřízení *Vysoké školy politické a novinářské*. Autory myšlenky na zřízení nové školy, která měla poskytovat vzdělání v oblasti politické a sociální, byla sku-

pina sociologů kolem Otakara Machotky a Zdeňka Ullricha. Vypracovaný návrh se, na české poměry neobvykle, opíral o anglosaskou tradici vzdělávání a kladl tedy důraz nejen na osvojení teoretických znalostí, ale především na schopnost uplatňovat nabyté znalosti v praxi.¹ Již z předpokládaného názvu je přitom patrné, že novinářství mělo být na tomto ústavu studováno jako samostatný vysokoškolský obor. Karel Hoch, jeden ze zakladatelů české „novinovědy“ k tomu tehdy poznamenal: „*Jsou to velké perspektivy, které naplní radostným uspokojením každého, kdo cítí, jak velký význam má politika v životě moderního občana i státu... Kde je více potřebí, aby politické ideje se vědecky tříbily, aby do veřejnosti se šířily mediem politických vůdců a časopisů názory, které slouží obecnému a zároveň dílčímu dobru, aby demokratická diskuse měla úroveň a propaganda úspěch – než právě v našem státě, zcela založeném na suverenitě lidu.*“²

Přišla okupace a studenti na Vysokou školu politickou a novinářskou nikdy nenastoupili. Z dnešního pohledu můžeme vnímat jako krutý žert skutečnost, že propaganda, která se zde měla studovat ve smyslu jejího pozitivního využití v rámci života demokratické společnosti, byla v následujících letech českému lidu předváděna jako nástroj umělého vytváření souhlasu s totalitním nacistickým režimem.

¹ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 53.

² HOCH, K.: *O Vysokou školu politickou a novinářskou*. In: *Národní listy*, 14. 2. 1937, s. 4.

Posuňme však čas opět kupředu do prvních měsíců svobody roku 1945. Myšlenka na zřízení vysoké školy vychovávající budoucí novináře totiž opět ožila. K její realizaci se přistoupilo takřka bezprostředně po osvobození Československa. Svaz českých novinářů (SČN) přitom hrál v procesu jejího budování velmi důležitou roli, právě jeho funkcionáři měli založení školy jakožto uskutečnění snu několika novinářských generací spoluiniciovat.

Myšlenka však byla široce podporována i napříč Národní frontou, neboť se škola měla stát prototypem nového přístupu k vysokoškolskému vzdělávání v obnovené republice, která chtěla nabídnout přístup k nejvyššímu stupni vzdělání širokým vrstvám společnosti. Škola měla také vychovávat nové pracovníky veřejného života, z jejích lavic měl vzejít nový úřednický aparát, novináři a sociální pracovníci, kteří měli pomoci budovat nové Československo. Koncepce výuky měla kombinovat politické a sociální vzdělávání v kontextu s proměnou společenského a politického života v poválečném Československu. Zaměření přitom v základu vycházelo z předválečné koncepce, vzhledem k společenské situaci však byla kromě anglosaské koncepce akcentována i koncepce sovětského vzdělávání. V podstatě tak škola měla být prostorem pro svobodnou výměnu názorů v rámci různých politických koncepcí s cílem zmírnit „*osobní zaujatost a zahrocenost (diktovanou) vírou v absolutní pravdu vlastní politické koncepce*“ a přispět k nastolení jednoty napříč „*zájmovými skupinami, společenskými třídami a politickými stranami*“.³

Vzhledem k mimořádnému politickému a sociálnímu poslání, které bylo škole předurčováno, byla v letních měsících roku 1945 ustavena politická komise pro zřízení *Vysoké školy politické a sociální* (VŠPS) při Úřadu předsednictva vlády, která měla co nejrychleji schválit osnovu vládního nařízení se statutem školy a další závazné dokumenty nutné k jejímu zřízení. Se zahájením výuky se totiž počítalo již na říjen 1945, tento termín se však nakonec dodržet nepodařilo. Jak si ukážeme dále, samotná komise začala poprvé jednat až 9. října 1945 a vyučovat se nakonec začalo až koncem března 1946.⁴ Rychlé tempo, s nímž byla škola budována, odpovídalo „*revolučnímu*“ duchu květnových dní a řada úkonů probíhala bez konkrétní legislativní podpory. Počítalo se totiž s tím, že škola bude oficiálně ustavena ještě před zahájením činnosti Prozatímního národního shromáždění formou prezidentského dekretu, a nebude tedy nutné čekat, až celá věc projde standardním parlamentním procesem. Urychlenému zřízení ještě v období legislativní nouze napomáhal i fakt, že ke koncepci této školy nebyly v rámci Národní fronty žádné vážnější výhrady.

Vysoká škola politická a sociální měla mít v rámci systému vysokého školství v Československu poněkud nestandardní pozici. První odlišnost spočívala v tom, že ke studiu měli být přijímáni i uchazeči bez ukončeného středoškolského vzdělání. Po úspěšném dokončení čtyřletého studia

přitom získávali titul doktora politických a sociálních nauk. Toto opatření mělo však být pouze dočasné a vycházelo především z předpokladu, že řadě talentovaných mladých lidí nebylo v době okupace umožněno dokončit svá středoškolská studia. Proto jim škola dávala šanci přihlásit se ke studiu i bez maturity. Počítalo se však s tím, že až tento mimořádný stav způsobený okupací pomine, začne škola přijímat studenty standardním způsobem.

Druhé specifikum spočívalo v tom, že většinu pedagogického sboru měli tvořit lidé bez akademických zkušeností, kteří se doposud realizovali spíše v praxi. Statut školy totiž povoloval, aby řádnými profesory mohly být jmenovány i osoby, které neprošly standardním habilitačním procesem. Toto jmenování mělo mít zpravidla platnost na tři roky, ve výjimečných případech však mohlo být i definitivní.⁵

Studium samotné mělo první dva roky všeobecnější přípravný charakter. Studenti během něj získávali všeobecný náhled do oblasti společenských věd. Druhou polovinu studia se pak již mohli specializovat na jednotlivé oblasti, včetně studia novinářství, pro které bylo v rámci školy zřízeno zvláštní oddělení (fakulta).⁶ Kromě standardního čtyřletého studia pak škola nabízela ještě zkrácené dvouleté akademické studium, které bylo určeno zejména pro zájemce o získání znalostí z oboru bez nároku na vysokoškolský titul.⁷ K němu se hlásili především uchazeči bez ukončeného středoškolského vzdělání. „*Novinářské*“ předměty byly přitom součástí obou programů, ve čtyřletém vysokoškolském programu však byla nabídka novinářských předmětů výrazně širší. Studenti čtyřletého studia skládali dvě souborné státní zkoušky. První státnice pro studium politické a novinářské obsahovaly spíše předměty obecného společenskovědního základu. Druhé státnice už pro studium novinářské zahrnovaly i otázky z novinářské teorie (sociologie veřejného mínění, novinářská věda), novinářství (organizace novinářství, novinářský zeměpis) a politické a novinářské vědy (např. novinářský dějepis).⁸

Ačkoliv se uvažovalo o tom, že výuka na škole by mohla začít již v říjnu 1945, ukázalo se, že úřední procedury si vyžádají mnohem delší přípravu. Počátkem října 1945 vypracoval expert ministerstva školství profesor František Rouček statut nové školy a brzy byl hotov i její studijní plán. Měla již být hotova i učební osnova, nicméně pověřený úředník ministerstva školství odešel na čtrnáctidenní dovolenou a celý proces se tak pozdržel. Výše zmíněná komise pro založení Vysoké školy politické a sociální, která měla projednat mj. i případné připomínky jednotlivých ministerstev a dalších zainteresovaných institucí se, po zdržení způsobeném požadavkem slovenské strany na vlastní zastoupení, poprvé sešla 9. října 1945 (viz Příloha 14) v sídle úřadu vlády ve Strakově akademii. Kromě expertních pracovníků z ministerstva školství a ministerstva informací zde byli také zástupci čtyř českých politických stran Národní fronty, zástupci Slovenské demokratické strany, ÚRO

³ ROUČEK, F.: *Studium na vysoké škole politické a sociální*, Praha 1947. Citováno dle: DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 53.

⁴ Viz FOUSTKA, R.: *Vysoká škola politická a sociální*. In: *Svět práce*, 4. 4. 1946, s. 10.

⁵ Viz tamtéž.

⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi širšího přípravného výboru SČN z 14.8. 1945

⁷ Viz FOUSTKA, R.: *Vysoká škola politická a sociální*. In: *Svět práce*, 4. 4. 1946, s. 10.

⁸ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 56.

a úřadu předsednictva vlády. Své zastoupení měl samozřejmě i Svaz českých novinářů, reprezentovaný předsedou přípravného výboru Jaroslavem Vozkou.⁹

Svaz novinářů se snažil do procesu ustavení školy aktivně vstupovat, a to zejména ve smyslu jeho urychlení. V polovině října se tak například rozhodl ministerstvu školství navrhnout, aby byla škola otevřena se začátkem školního roku i bez potřebných formálních kroků, které by byly vykonány až během provozu.¹⁰

O důležitosti role, kterou svaz hrál při ustavování Vysoké školy politické a sociální, může svědčit i fakt, že některé ze schůzí, na nichž jednotliví aktéři otázku školy řešili, se konaly přímo na půdě svazu. 11. října 1945 se zde například konala schůze referentů politických stran z meziministerské komise a zástupců dalších korporací, které se na zakládání školy podílely. Hlavním tématem schůze byla otázka personálního zajištění výuky na nové škole. Vedení svazu navrhovalo pro novinářské oddělení již od počátku Zdenku Ančíka, který měl přednášet o zahraničním – především britském – tisku, dále Rudolfa Koláře, který měl vyučovat téma odborného a živnostenského tisku (pozn. autora – poněkud paradoxní je, že živnostenský tisk jako takový po zákazu živnostenské strany, a tím pádem i po konci jejího vydavatelství, spíše skomíral) a Jana Holečka, který se měl zaměřovat na sportovní žurnalistiku. Kromě těchto tří osob, které byly zároveň členy užšího přípravného výboru SČN, pak mělo být novinářské oddělení doplněno ještě o další novináře.¹¹ Vzhledem k tomu, že statut školy přisuzoval VŠPS nejen roli vzdělávací a badatelskou, ale také roli poradní, neboť měla „*Národnímu shromáždění a vládě podávati dobrá zdání ve věcech politických, novinářských a sociálních*“, měl být profesorský sbor budován paritně z kandidátů vybraných jednotlivými stranami Národní fronty. Kandidáti přitom nemuseli mít zkušenosti z akademické dráhy, protože statut školy povoloval udělení profesury i „*vyznikajícím*“ osobám, „*kteří se osvědčili v oboru politickém, sociálním a novinářském*“.¹²

26. října 1945 byla Vysoká škola politická a sociální dekretem prezidenta republiky číslo 140 konečně ustavena. V §1 je určeno, že se škola „*zřizuje v Praze počátkem studijního roku 1945/46*“. V §2 tohoto velmi stručného zákona pak nalezneme v odstavci 1 výčet jednotlivých oddělení, z nichž měla být škola složena. Jednalo se o oddělení politické, novinářské a sociální.¹³ Slavnostní otevření školy se uskutečnilo 28. února 1946. V rámci tohoto aktu byli také představeni patroni jednotlivých fakult. Za fakultu novinářskou to byl samozřejmě Karel Havlíček Borovský.¹⁴ Jak

jsme již zmínili, vyučovat se na nové škole začalo až v březnu 1946. Zájem o studium byl značný, v prvním roce se přihlásilo 7 200 posluchačů. Zkoušky předepsané pro první ročník úspěšně absolvovalo 2 900 studentů a z nich asi třetina pokračovala ve studiu i v dalším ročníku.¹⁵

Na VŠPS se hlásila řada mladých novinářů, spisovatelů i dalších osobností, které v příštích letech promlouvaly do společenského a politického dění.¹⁶ Stejně tak mezi pedagogy byli lidé, kteří zastávali (nebo v budoucnu budou zastávat) důležité politické či kulturní funkce.¹⁷ Díky své koncepci a složení pedagogického sboru nabízela škola možnost navštěvovat přednášky, v nichž byla filosofická, politická i ekonomická témata vykládána jak z nemarxistického, tak z marxistického pohledu. Pro mnoho studentů přitom byla tato možnost, slovy absolventa VŠPS Ludvíka Vaculíka, velmi „*svůdná*“.¹⁸ Jeden z pozdějších protagonistů tzv. pražského jara Věnek Šilhan popsal později atmosféru na škole následovně: „*Na té škole vládla atmosféra sporů, diskusí a hledání. Převažovali sice lidé, kteří inklinovali ke komunistické straně a k marxismu, ale byla tam i velká část lidí smýšlejících jinak, lidí velmi zajímavých, kritických a tvořivých. Vedli jsme spolu četné diskuse a polemiky. Úroveň našich znalostí byla nevalná; byli jsme málo sečtělí a málo znali světa. Ve sporech jsme ale kultivovali svou řeč a argumentaci. Věděli jsme, že chceme spoluvytvářet společnost spravedlivou, vysoce kulturní a demokratickou. To jsme moc nahlas nevykřikovali, nežili jsme hesly, ale ty myšlenky v nás, mladých lidech, byly. Co nás zajímalo, to bylo především studium, ať už šlo o právo, ekonomii, sociologii, politologii či historii.*“¹⁹ Atmosféru otevřených diskusí vyzdvihoval také jeden z profesorů školy dr. Radim Foustka: „*V oboru pedagogickém prosazena byla zásada úzkého styku profesorů s posluchači a jejich spolupráce ... Novinkou jsou hodiny, v nichž posluchači se dotazují na to, co jim v přednesu profesora bylo nejasné, ba mohou přednést i svůj názor; profesorovi odporující. Velký důraz klade se na praktická cvičení a semináře. Zástupcům studentské samosprávy vymezuje se značný vliv v otázkách, které se dotýkají zájmů studentstva.*“²⁰

Velkým problémem VŠPS již od počátku byly prostory, v nichž měla škola fungovat. Vzhledem k tomu, že v prvních dvou ročnících měli posluchači řadu přednášek společných, potřebovala škola prostory, kam by se vešlo velké množství studentů. Takové posluchárny však v malostranském Lobkovickém paláci, který byl VŠPS ministerstvem školství přidělen za sídlo, nebyly. Podle Radima Foustky zde nebyly ani potřebné místnosti pro administrativu školy

⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 170, Dopis Úřadu předsednictva vlády svazu novinářů z 3. 10. 1945.

¹⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 5. 10. 1945.

¹¹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 11. 10. 1945.

¹² ROUČEK, F.: *Studium na vysoké škole politické a sociální*, Praha 1947. Citováno dle DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 53-54.

¹³ Viz znění zákona 140/1945 Sb. dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb57-45.pdf>.

¹⁴ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 54.

¹⁵ Viz tamtéž, s. 55.

¹⁶ Na VŠPS studoval například Ludvík Vaculík, Ota Šik, Věnek Šilhan a další.

¹⁷ Jako řádní profesori zde přednášeli například sociolog Zdeněk Ullrich, lidovecký politik a novinář Bohdan Chudoba či literární kritik Ladislav Štoll (politické dějiny).

¹⁸ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 54.

¹⁹ Rozhovor s Věnkem Šilhanem In: *Týdeník Rozhlas* č. 35, r. 2007. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv07/35_07/35titul.htm.

²⁰ FOUSTKA, R.: *Vysoká škola politická a sociální*. In: *Svět práce*, 4. 4. 1946, s. 10.

a část paláce navíc škola sdílela s Archeologickým ústavem a ministerstvem školství, které zde mělo úřednické byty. Absenci velkých místností vhodných pro výuku řešila proto škola pronájmem několika pražských kinosálů (Arbes, Na Knížecí), divadelního sálu Malostranské besedy či vytápěného hlediště cirkusu Letná.²¹

Pedagogický sbor budovala škola postupně. Celkem ho mělo tvořit 23 profesorů, zpočátku jich však škola měla pouze 16. Byli mezi nimi i funkcionáři SČN.²² Do čela školy byl jako první rektor zvolen politicky „neutrální“ kandidát, profesor brněnské právnické fakulty František Rouček. Dostal přednost i před jedním z otců myšlenky nové školy, místopředsedou Zemského národního výboru v Čechách, Otakarem Machotkou, aktivním členem národně socialistické strany. Brněnskou pobočku VŠPS vedl přední brněnský sociolog Inocenc Arnošt Bláha.²³ V prosinci 1946 byli jmenováni další akademičtí funkcionáři školy. Zástupcem rektora se stal profesor moderních dějin, národní socialista Josef Borovička, děkanem politické fakulty národní socialista Otakar Machotka (později byl vystřídán komunistou Pavlem Hrubým) a jeho proděkanem sociální demokrat Radim Foustka. Děkanem sociální fakulty byl jmenován profesor trestního práva Erich Olšar, jeho zástupcem pak literární kritik, lidovec Jan Strakoš. Děkanem novinářské fakulty se stal profesor národního hospodářství, sociální demokrat Karel Maiwald (později vystřídán lidovcem Zdeňkem Ullrichem), jeho proděkanem sociální demokrat Jaroslav Vozka. K nim se pak v dalších funkcích přidali ještě sociální demokrat Antonín Ráliš a komunista Ladislav Štoll. Ty pak v akademickém senátu doplnil národní socialista František Bauer, národní socialista Hubert Ripka a komunist Vladimír Clementis.²⁴

Z agendy vedení SČN je patrné, že aktivitu ve věci Vysoké školy politické a sociální vyvíjel svaz především v počátečním období jejího ustavování a od okamžiku, kdy měl začít její běžný provoz, si jí svaz všiml čím dál tím méně. Novináři a přímo i zástupci vedení svazu sice na škole vyučovali, ale až na pár výjimek se téma školy v jednání svazu v letech 1946–1948 neobjevovalo. Jednu zmínku nalezneme koncem ledna 1946. Vztahovala se k problémům, které mohly pro agendu svazu vznikat v souvislosti s personálním propojením vedení SČN s VŠPS. Radim Foustka totiž na schůzi užšího přípravného výboru upozornil, že on a také předseda svazu Jaroslav Vozka budou jmenováni profesory na Vysoké škole politických nauk, což bude mít důsledky pro práci v přípravném výboru, kterou oba jmenovaní doposud vykonávali.²⁵ Toto jmenování se však nakonec zdrželo o více než rok a došlo k němu teprve koncem února 1947 (na škole však již učili a dokonce zastávali funkce proděka-

nů – viz výše), kdy byli jmenováni vzhledem k očekávaným povinnostem na půdě školy předsednictvem SČN vyzváni, aby rezignovali na některé své funkce, konkrétně na místa v disciplinární komisi svazu.²⁶ Oba následně z funkcí předsedy a místopředsedy odstoupili.²⁷

Další zmínku týkající se VŠPS lze nalézt v zápise z jednání předsednictva SČN z 17. února 1947. Z hlediska našeho tématu, tedy podílu SČN na fungování Vysoké školy politických nauk, se přitom jedná o zmínku poměrně zajímavou. Člen předsednictva Rudolf Kolář, který na škole také vyučoval, upozornil právě na skutečnost, že od založení vysokoškolského studia novinářství, do něhož svaz investoval značné úsilí, se SČN této škole příliš nevěnuje a ztrácí zde pozice, které si zpočátku vydobyl. Konkrétně pak vyjádřil obavu, že škola se stala „doménou několika právníků, kteří se neuplatnili na universitě jako profesori a mezi přednáškami se proto objevuje přemíra právnických disciplín“. Kolář proto doporučoval, aby svaz opět věnoval škole zvýšený zájem. Předsednictvo Kolářův návrh přijalo a vyžádalo si na VŠPS seznam přednášek, aby mohlo posoudit, do jaké míry odpovídá složení studia původním představám.²⁸

Na program jednání vedení svazu se pak VŠPS opět dostává až 27. 10. 1947. Karel Zieris zde přednesl návrh Radima Foustky, který svazu oznamoval, že v rámci VŠPS se připravuje založení vědeckého *Ústavu pro novinářskou vědu*, přičemž ministerstvo informací mělo v úmyslu darovat škole na tento projekt 50 000 korun. Foustka doporučoval, aby žádost o finanční podporu nepodávala škola, ale právě SČN, který by poté předal finanční dar VŠPS. Není zcela zřejmé, co tímto „zprostředkováním“ Foustka sledoval, ale pravděpodobně se mu jednalo o upevnění pozice svazu (a možná i své) v rámci VŠPS, neboť svaz by se v tomto případě mohl jevit jako ten, kdo finanční podporu na ministerstvu informací vyjednal.²⁹ Částku 50 000 korun pak svaz pro účely *Ústavu pro novinářskou vědu* v prosinci 1947 od ministerstva skutečně dostal.³⁰

V souvislosti se založením *Ústavu pro novinářskou vědu* pak ještě Rudolf Kolář přednesl požadavek, aby byla do žádosti posílané na ministerstvo informací vložena věta, „že v budoucnosti by byl vydáván časopis *„Duch novin“*“.³¹ Nemělo přitom jít o časopis SČN, ten již v té době vydával svůj *Věstník*, v tomto případě se jednalo o evidentní snahu navázat na pokus o vydávání odborného periodika věnovaného otázkám novinářství, který uskutečnil v letech 1928–1931 Oskar Butter. Časopis měl přitom tehdy taktéž blízko k novinářské škole, konkrétně pak ke Svobodné škole politických nauk, která fungovala v letech 1928–1939 a na níž byly také vyučovány předměty související s problematikou

²¹ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 55.

²² Viz FOUSTKA, R.: *Vysoká škola politická a sociální*. In: *Svět práce*, 4. 4. 1946, s. 10.

²³ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 55.

²⁴ Viz DEVÁTÁ, M.: *Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty*. In: *Východočeské listy historické*, č. 27, 2010, s. 56-57.

²⁵ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi užšího přípravného výboru SČN z 29. 1. 1946.

²⁶ Viz NA, fond ASYN, karton 166, Mimořádná schůze předsednictva SČN z 2. 3. 1947, dále viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 24. 3. 1947.

²⁷ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 9. 4. 1947.

²⁸ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 17. 2. 1947.

²⁹ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

³⁰ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 15. 12. 1947.

³¹ NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 27. 10. 1947.

médií. O tom, že VŠPS na tuto školu v jistém smyslu navazovala, svědčí i fakt, že zde působila zkušební komise pro absolventy předválečné SŠPN.³²

Návrh stanov Ústavu pro novinářské vědy byl svazu předložen počátkem ledna 1948. Zároveň s tím VŠPS žádala, aby svaz vyslal do kuratoria ústavu svého zástupce.³³ Svaz však rozhodnutí o jmenování tohoto zástupce odložil a do února 1948 se již k této věci nevrátil.

Období února 1948 samozřejmě významně ovlivnilo i fungování VŠPS. Podobně jako na některých dalších vysokých školách i zde byl velmi rychle ustaven Akční výbor (AV) posluchačů VŠPS a zavládlo období „studentokracie“ která vyžadovala u ideologicky „nepřijatelných“ (tj. především národně socialistických a lidoveckých) pedagogů vyloučení a u těch málo pokrokových alespoň sebekritiku. Na základě návrhu AV posluchačů VŠPS vyloučil Akční výbor Národní fronty pro vysoké školy 25. února z profesorských funkcí Otakara Machotku a Jana Strakoše, které nahradili komunisté Ludvík Svoboda a Vladimír Outrata. Komunista Jiří Hájek byl také na místo Ladislava Borovičky pověřen funkcí prorektora. V březnu byl pak vyloučen Antonín Ráliš a Zdeněk Ullrich a v následujících měsících z akademického sboru zmizeli i další lidé.³⁴

Hladký „převrat“ na VŠPS byl dán několika důležitými faktory. Svou roli sehrál především fakt, že velká část studentů VŠPS byla díky zkušenosti z období Mnichova a následné okupace radikálně levicově orientovaná a komunistická strana si je díky obratné manipulaci postavené např. na úloze KSC v odboji, proklamované vedoucí roli Sovětského svazu při porážce nacismu a na masy zaměřené sociální politice dokázala rychle získat. Ostatní strany, které byly v očích řady studentů stále příliš svázány s předválečným Československem a nenabízely jednoduchou vizi lepších zítřků, si pak nedokázaly studenty VŠPS dostatečně získat. To se odrazilo i v politickém zastoupení v rámci spolku posluchačů VŠPS, který byl v podstatě studentskou komorou akademického senátu školy. Zde se podařilo komunistům na podzim 1947 získat dokonce nadpoloviční většinu, i když princip politické parity tuto situaci teoreticky vůbec neumožňoval.

Kromě podpory ze strany studentů mohla KSC těžit také z poměrně silného vlivu, který si na VŠPS získala prostřednictvím ministerstva školství (zejména v první fázi do července 1946, kdy bylo ministerstvo v rukách komunistů) a ministerstva informací, ale i pedagogů, kteří na VŠPS působili a využívali pokrokového statutu školy k popularizaci marxistické vědy a politické agitaci. „*Přednášky našich soudruhů jsou jednou z nejlepších náborových akcí pro náš světový názor, politiku strany i přímé členství ve straně.*“³⁵ To, že KSC věnovala ovládnutí VŠPS značnou pozornost,

dosvědčuje i koncepce změny vysokých škol, kterou se KSC zabývala již v roce 1947. Podle ní měla být VŠPS transformována ze školy „na které se dosud eklekticky přednášelo z různých hledisek .. v novou školu vědeckého socialismu“. KSC na VŠPS odhalovala „... pravou tvář reakčníků... a isolovala je od studijního pléna... Diskuzemi proti buržoasní pavědě popularizovala své návrhy na reformu studia“.³⁶

V souvislosti s médii pak nelze zapomenout ani na to, že i většina z nekomunistických novinářů a publicistů, kteří na škole působili, taktéž v rámci svých stran politicky směřovala nalevo a proti převzetí moci komunisty nijak neprotestovala, často dokonce naopak. To platí také o zástupcích Svazu českých novinářů v pedagogickém sboru i ve vedení školy. Proděkan Radim Foustka, v únoru 1948 ještě sociální demokrat, byl dokonce členem pražského ústředního akčního výboru pro vysoké školy a aktivně pomáhal v očistě vysokého školství od „reakčních živlů“. Ani další proděkan, sociální demokrat a člen vedení SČN Jaroslav Vozka, se nestavěl proti novým pořádkům a ze školy neodešel, i když později se pokusil z lidového Československa uniknout.

Únorovým převratem tak byl ukončen pokus vybudovat v Československu nový typ vysoké školy, na které by mohly spolu svobodně koexistovat různé světónázory a politické koncepce. Po únoru byla VŠPS pod vedením Ladislava Štolla a Jiřího Hájka transformována do *Vysoké školy politických a hospodářských věd*, školy jednoho názoru, která měla vychovávat propagandisty „tak, že propagandista je jakýmsi vševědem, který má ve všem povšechný přehled... bude cokoliv úspěšně ‚rámčově‘ řídit a ‚polejvat‘ lidi marxismem“.³⁷

Závěr

První poválečná škola nabízející vysokoškolské vzdělání pro novináře byla snem řady žurnalistů již v období první republiky. Revoluční změny po květnu 1945 a nutnost vyjít vstříc velkému množství studentů, kteří neměli v období okupace možnost ukončit vysokoškolské a někdy ani středoškolské vzdělání, vytvářely na vysokoškolský systém poválečného Československa značný tlak. Právě zřízení nové Vysoké školy politické a sociální mělo napomoci tento tlak zmírnit. Svaz českých novinářů byl se založením školy úzce spojen, do značné míry její vznik inicioval. Provázanost obou institucí se promítala i v rámci personálního obsazení profesorského sboru. Řada funkcionářů z vedení svazu na škole vyučovala, někteří zde získali i řádnou profesuru. Nejvýrazněji se zde angažovali sociální demokraté Radim Foustka a Jaroslav Vozka. Patřili k levému křídlu sociální demokracie a ve svazu i ve škole v zásadě bez výhrad podporovali prokomunistický kurz obou institucí.

³² Viz KÖPPOVÁ, B. – JIRÁK, J.: Institucionalizace sociálněvědních oborů na Karlově univerzitě: předchůdci Fakulty sociálních věd, její vznik a vývoj. Dostupné z <http://fsv.cuni.cz/FSV-413-version1.pdf>.

³³ Viz NA, fond ASYN, karton 166, zápis o schůzi předsednictva SČN z 6. 1. 1948.

³⁴ Viz DEVÁTÁ, M.: Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, s. 57.

³⁵ Zpráva organizace KSC na VŠPS (1947). Citováno dle: DEVÁTÁ, M.: Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, s. 58.

³⁶ Situační zpráva kulturně propagačního odd. ÚV KSC o VŠPS (1949). Citováno dle: DEVÁTÁ, M.: Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, s. 58.

³⁷ Závěrečné hodnocení práce na VŠPHV z 12. 6. 1953 podepsané vedoucím katedry filosofie Milanem Machovcem. Citováno dle: DEVÁTÁ, M.: Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010, s. 59.

Škola s poněkud výjimečným statutem byla již od počátku předmětem politických sporů. Ačkoliv v představách jejích zakladatelů měla vytvořit prostor, kde by docházelo ke svobodné diskuzi a společnému soužití lidí různých politických a ideových názorů, faktický vývoj z této myšlenky brzy učinil nesplnitelný ideál. Škola se stala předmětem kritiky ze strany nekomunistických politických stran. Ta směřovala vůči jejímu programu i k personálnímu obsazení profesorského sboru. Především komunistická strana se totiž snažila maximálně využít všeobecného levicového naladění dospívající české mládeže a již před únorem 1948 školu obsadila řadou svých exponentů. Z řady přednášek se tak stala spíše agitace pro komunistický program. Není proto divu, že únor 1948 již zastihl školu ve stavu, kdy v zásadě nebylo o co bojovat. Očista školy od „reakčních“ živilů nenarazila ani na výraznější odpor studentů, právě naopak. Studenti vyloučení nekomunistických pedagogů aktivně vyžadovali. Jejich místa pak byla nahrazena komunisty nebo jejich sympatizanty. Dávný sen o vysoké škole vychovávající mladé novináře v prostředí svobodné výměny politických názorů se tak definitivně rozplynul.

Literatura a tištěné prameny

BEDNAŘÍK, P. – CEBE, J.: Řízení českých médií v letech 1945-1948. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 51 (2006), č.1-4, s. 32-36.

DEVÁTÁ, M.: Vysoká škola politická a sociální v systému Národní fronty. In: Východočeské listy historické, č. 27, 2010.

Národní listy 1937

Svět práce 1946

Týdeník Rozhlas 2007

Věstník Svazu českých novinářů 1947

Internetové zdroje

KÖPPLOVÁ, B. – JIRÁK, J.: Institucionalizace sociálněvědních oborů na Karlově univerzitě: předchůdci Fakulty sociálních věd, její vznik a vývoj. Dostupné z <http://fsv.cuni.cz/FSV-413-version1.pdf>.

Archivní zdroje

Národní archiv v Praze, fond Archiv Syndikátu novinářů